

אוצרות קאמאראנא

י"ל ע"י מכון 'אוצרות קאמאראנא' שע"י מרכז מוסדות קאמאראנא • בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א • בית שמש

פנינים על סדר הפרשה
מתוך אוצר ספרי רבותינו

אבני אוצר

ויאמר אבינו שבו שברו לנו מעט אבל (מד, כה).
שמעתי מאמור"ר זלה"ה, שאמר משם רבינו הקדוש איש אלקים מוה' יעקב יצחק מלובלין זלה"ה, ויאמר אבינו שבשמים, 'שבו' יעשו בני ישראל תשובה, 'שברו', ותשבר לנו' [מספר] שם אלקים, הדינים קשים הנמצאו בעולם הזה, וכן הדינים הנמצא לכל פרט ופרט צריך לשבר אותם ע"י תשובה, 'מעט', ואחר התשובה אל תגאה שאתה בעל תשובה כנודע, אלא תהיה מעט בעניות ושפלות הרוח כקטן שבכלם. ואם תאמר מהיכן תהיה פרנסתי, לזה השיב 'אכל', שזאת לא נמצא מכתך אלא הקב"ה שהוא זן ומפרנס לכל בפרט לבעלי תשובה באמת כזה, בודאי ששפיע לו השי"ת ברוב רחמי וחסדיו שפע ברכה והצלחה ימך, וזהו 'אוכל'. עד כאן שמעתי מפיו הקדוש.

(בן ביתי)

מהרו ועלו אל אבי וגו' שמני אלהים לאדון לכל מצרים וגו' (מד, ט).

רצה לומר, הצדיק הדור אמר לשלוחיו מלאכים קדושים כנודע, 'מהרו ועלו אל אבי' אבינו שבשמים, 'זאמרתם אליו כה אמר בנך יוסף' הצדיק הדור הוא נקרא בשם יוסף כנודע, 'שמני אלקים לאדון לכל מצרים' כנודע מסוד (שמואל ב' כג, ג) 'צדיק מושל ביראת אלקים' צדיק גוזר והקב"ה מקיים, הקב"ה גוזר והצדיק מבטל (מס' שבת דף נט ע"ב), שזהו 'שמני' על 'אלקים' להיות 'לאדון לכל מצרים' לכל מצר של ישראל, 'זאמרתם אליו' כביכול 'ידה אלי' לכל הבקשות והתפלות שאני מבקש ליתן לישראל הקדושים, תיכף ומיד 'ידה' זאת 'אלי' שאוכל לחלק השפעות אלו לכל פרט ופרט מישראל ואל תעמוד' כדאמרו רז"ל (דברים רבה ב, יז) יש תפלה שנענה לשבעים שנה, על כן אבקש 'ידה אלי' כל מבוקשתי עבור ישראל 'זאל תעמוד'.

(בן ביתי)

ובני אשר ישוה וישויו (מו, יז).

תדע שאין שום מציאות בלתי השם יתברך, ואף שעל ידי המצירין נסתלק ממך החיות והאור והמוחין, עד שכמעט אתה אבוד בעצמך ונדחה ולאחר יאוש, באמת חיוב עליך שתחזיק באמונה שתחזור למדריגתך, וזהו מאמרם (מס' שבת דף לא ע"א) 'צפית לישועה', בעת שמתגברין עליך הקטנות והדינים והיסורים, צפית לישועה, כי גם שם יחוד קב"ה, ואז תראה נפלאות, ישועת ה' הרף עין, וברגע יתגלה עתיקא קדישא ואירי עליך אור מופלא חיות אלהות בענין נפלא לא ישוער, עד שיהיו כל אלו יסורים מתוקים לך, ותראה שהם רפואת הנפש, ותבוא על דים לידי התפשטות הגשמיות, בביטול והכנעה, בלב נשבר ובפנים שוחקות ומאירות, כמאמרם (זהר ח"ג דף עה ע"א) 'בכיה תקיעה בלבאי מסיטרא דא, וחדוה מסיטרא דא', ואי אפשר להמתיק זה בכתב, 'טעמו וראו כי טוב השם' (תהלים לד, ט). ובהו אמר מורי ורבי דודי רבינו צבי [מזידיטשוב], 'בני אשר' המחזיקים עצמם לבורא עולם וממנה דרכם, [ישוה וישויו] יש ויה ויש וי חדוה ובכיה. (נתיב מצותיך נתיב התורה שבייל ב אות ב)

אוצר החיים

אוצרות הזמנים כמשנת רבוה"ק
מבוארים בשפה השווה לכל נפש

זה. זהו טעם מאן דאמר יתפלל ואח"כ יסדר שבחו. ובזה יובן זיגש אליו יהודה, הודאה ושבח לו יתברך. ויאמר בי אדני' כי כל צער הוא בתוך שם זה וכאשר יגש אליו הודאה ושבח, ואז זאל יחר אפך' כי נתבטל הצער והפח"ח.

וממשיך רביה"ק: ובזה אף שהוא בבחינת חול נתלבש בקליפות נגה ושם יש צער על ירידות השכינה, אעפ"כ באמונה מעלין רגלי המלכות ממות לחיים. זהו 'בי אדני ירד ירדנו' אעפ"כ 'בי אדני', ובכח זה בתחלה לשבר אוכל' ומעלין הניצוצין לשבר אוכל, ובאמונה זאת 'בי אדני' אז 'אל נא תשת עלינו חטאת' שהוא יצר הרע, כי כשידע אדם ששם הוא אלופו של עולם אזי נופל עליו יראה גדולה, כי באמת בכל חטא גנוז אלופו של עולם כידוע ממרן הריב"ש טוב מורי הנ"ל, וכשמאמין יודע זה נתבטל היצר הרע שכחו מאשר נואלנו' ופגמו בשמות א"ל א"להים הו"יה' 'זאשר חטאנו' כבר.

זהו 'בי אדני ויש ה' עמנו ולמה מצאתנו כל זאת ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו' ובאמונה זאת נמתקו כל הדינים לך בכחך זה והושעת את ישראל'.

זהו 'בי אדני חי נפשך אדני' בזה אמונה 'אני האשה הנצבת עמכה בזה להתפלל אל ה' להסדיר שבחו של מקום ואח"כ יתפלל, וכיון שאין שום מציאות בלתי הש"י על כן זה הלכה שהורה היה שם מציאות הש"י ומפיו יצא על כן אין חיוב מיתה לנער ולא נקרא הורה הלכה בפני רבו כי הוא לא הורה.

זהו 'בי אדני אני והאשה' כי גם שם בעומק הקליפות מלכותו בכל משלה, אם ישאל לך אדם איה אלהיך תאמר לו בכרך גדול של רומי עיני ירושלמי (תענית פ"א ה"א). ובזה אף מה שילדה עמה בבית - למדות רעות ומעשים רעים וחטאים - גם שם מציאת הש"י בהשגחה ומלך עלוב נקרא. ובידיעה זאת בתשובה גדולה יתפרדו כל פועלי און יתעלו הנ"ק. זהו 'בי אדני תנו לה את הילד החי' נתעלה הקדושה למקומה 'היא אמו', והבן.

רביה"ק מבאר בספר היכל הברכה את השייכות של שבע פעמים שנמסר בתנ"ך תיבות 'בי אדוני', ואלו הם: 'בי אדני ירד ירדנו בתחלה לשבר אוכל', 'בי אדני ידבר', 'בי אדני אל נא תשת עלינו חטאת אשר נואלנו ואשר חטאנו', 'בי אדני ויש ה' עמנו ולמה מצאתנו כל זאת ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו', 'בי אדני אני האשה הנצבת', 'בי אדני אני והאשה', 'בי אדני תנו לה את הילד החי'. ומבאר שהכוונה בכלם על פי יסוד הבעש"ט שאלופו של עולם נמצא גם בתוך הצרה ובתוך החושך, ועל ידי שיועד זאת במחשבתו מתבטלת הצרה ויתפרדו פועלי און.

ותחילה כותב רביה"ק על פי דברי ה'תולדות' בזה"ל: שמעתי ממורי לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל, ואיכא מאן דאמר איפכא. ופירש דכח הפועל בנפעל ובריות עולם כהדין קמצא דלבושא מניה וביה, ובכל מיני צער יש שם ניצוץ הקדוש ממנו יתברך אלא שהוא בתוך כמה לבושים. וכאשר יתן לב להבין שגם כאן הוא יתברך אתו עמו, אז הוסיף ונתגלה הלבוש ונתבטל הצער.

זהו שאמר 'סדר שבחו' שזהו שבחו שמלא כל הארץ כבודו ממש לית אתר פניו מניה ובכל צרתם לו צר, אז נתגלה הדעת עלין ולא צר כלל ויתפלל כי בוודאי תיכף יתבטל הצרה אחר שמסדר שבחו בענין זהה.

ומר סבר יתפלל תחלה, כי שמעתי ממורי כי בידיעת אדם שהש"י מלא כל הארץ כבודו וכל תנועה ומחשבה הכל ממנו יתברך אז בידיעה זאת יתפרדו כל פועלי און ויראה שאין שום מחיצה מבדיל בינו יתברך ובין האדם. ובאמת כמה פעמים צריכין להתפלל על זה תחלה שיזכה השם להאיר עיניו שיקבל הכל באהבה ושיראה ויאמין ששם אתו עמו הש"י, ואח"כ כשיסדר שבחו אזי ממילא נהפך הכל לטוב. וכאשר שמעתי ממורי שאמר לאדם אחד תקבל כל הבא עליך באהבה ואז יהיה לך עוה"ז ועוה"ב, והשיבו שיתפלל שיתן הש"י כח לקבל הכל באהבה, והשיב, אמת אמרת, שצריכין להתפלל על

עשרה בטבת שחל בערב שבת

כשחל עשרה בטבת בערב שבת וכו', אני מקבל שבת בעוד היום גדול לומר 'הודו' הידוע (תהלים קט), ואחר כך 'לבו נרננה' עד אחר מעריב, הכל בעוד היום, ואני מכוון ומצמצם לומר קידוש קרוב לצאת הכוכבים, שיהיה השתיה בצאת הכוכבים. (שוה"ט סי' רמ"ט סק"ד)

בירור מנהג רביה"ק מקאמארנא זי"ע לקדש תיכף בצאת הכוכבים ~ יישוב מנהג ישראל לקדש כמו בכל שבת ~ בירור להלכה האם מותר להתענות כדי לקדש רק לאחר השעה שבע

שלוש שיטות הראשונים בענין מתענה ומשלים

הנה לענין תענית בערב שבת איבעיא לן בגמרא (עירובין מ-מא:): האם מתענה ומשלים, דהיינו האם מותר להיכנס לשבת כשהוא מעונה, ובגמרא שם משוינון אהדדי תענית יחיד ותעניות שגזרין על הציבור ותשעה באב שחל להיות בערב שבת (כפי שהיה יכול לחול בזמן שקידשו עצי"ב), ונחלקו בוה רבי יוסי ורבן גמליאל, ומסקנת הסוגיא ידרש מר זוטרא ממשיה דרב הונא הלכה מתענין ומשלימין.

ונחלקו הראשונים בביאור דבריו, דעת התוס' (שם ד"ה והלכתא) דהכוונה שיכול להשלים אם ירצה, אבל יכול להפסיק תעניתו מבעוד יום [בין בתענית יחיד ובין בתענית ציבור] כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, וכן נהג למעשה הרי"ם מבעלי התוספות שהיה טועם מבעוד יום לפני תפילת ערבית, כמו שכתב המרדכי (עירובין אות תצד) "פעם אחת אירע עשרה בטבת יום ששי, וכשרצה ר"י לילך לבית הכנסת טעם התבשיל, כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה. ותימה, הא קאמר הכא מתענה ומשלים. וי"ל דאיבעיא להו מהו להשלים, ומסיק דמתענה ומשלים, כלומר יכול הוא להשלים אם ירצה, ומיהו טוב שלא להשלים שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה" עכ"ל.

אבל דעת הרוקח (סי' לו) והראב"י (ח"ג סי' תתנח) דהאיבעיא היתה האם חייב להשלים, דהא אמרינן (תענית דף ב.) "אמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית", והמסקנא שאכן חייבים להשלים התענית גם בערב שבת.

עוד נחלקו הראשונים מהי 'השלמה', שכן דעת מהר"ם מרוטנבורג ד'השלמה' אינה עד צאת הכוכבים אלא עד שעת יציאה מבית הכנסת (לשונו יובא לקמן), דהנה כידוע היה מנהג ראשוני אשכנזי שבכל ערב שבת היו מתפללים ערבית ומקדשים בעוד היום גדול, ועל כן גם בעשרה בטבת שחל בערב שבת אין להמתין מלקדש עד הלילה אלא מקדשין בשעת יציאה מבית הכנסת.

אבל דעת מהרי"ל (סי' קנח) "ותענית יחיד בערב שבת, מנהג דילי עד אחר תפלת ערבית כדברי מהר"ם. אבל תענית צבור, לעצמי אני מחמיר להשלים ככמה רבונות גדולי אשכנזי דמחמירי, ולעלמא אני אומר דעביד כמר עביד והכל לשם שמים" עכ"ל, ומשמע מדברי דבומנו היה נפוץ [גם] המנהג להתענות רק עד אחר יציאה מבית הכנסת, אלא שהחמיר לעצמו כדעת הרוקח והראב"י להתענות עד הלילה.

וכן פסק הרמ"א (שו"ע סימן רמט ס"ד) "אם קבל עליו להתענות בערב שבת, צריך להתענות עד צאת הכוכבים. הגה, וי"א דלא ישלים, אלא מיד שיוציאים מבית הכנסת, יאכל (טור ומרדכי ס"פ בכל מערבין בשם הר"ם והגה"מ פ"א מהלכות תענית). לכן בעל תענית יחיד לא ישלים, וטוב לפרש כן בשעת קבלת התענית, ובתענית צבור ישלים, והכי נהוג (מהרי"ל)" עכ"ל.

תמצית הדברים, לדעת התוס' אין צריך להשלים כלל, ויכולים לטעום לפני קבלת שבת בעוד היום גדול, לדעת מהר"ם מרוטנבורג צריך להשלים, אולם רק עד שעת יציאה מבית הכנסת, ולדעת מהרי"ל והרמ"א צריך להשלים עד צאת הכוכבים.

למנהגינו להתפלל ערבית בלילה מתי הזמן הראוי לקדש והאם מותר להמתין עד לאחר השעה שבע

והנה לכאורה יש לעיין, דהנה כל נידון זה שייך לפי מנהג הראשונים שהיו מתפללים תפילת ערבית מבעוד יום, ובוה נחלקו האם מותר לטעום לפני קבלת שבת, או תיכף לאחר קבלת שבת, או שצריך להמתין עד צאת הכוכבים.

אכן בזמנינו נתפשט המנהג אצל רוב קהילות האשכנזים [ביותר אצל החסידים] שאין מתפללים ערבית מבעוד יום

כי אם לאחר צאת הכוכבים, ולפי זה נמצא שמאחרים לקדש עוד זמן מה לתוך ליל שבת, וצריך ביאור על מה שמכו בוה, שהרי הדין הוא שאסור להתענות בשבת אפילו שעה אחת לשם תענית (מג"א סי' רפ"ח סק"א), "הסבא פשוטה דהיכי שאין צריך להתענות יש אסור בדבר" (תהלה לדוד סי' רמ"ט סק"ד), ואם כן לכאורה מן הראוי להתפלל ערבית מבעוד יום כדי לקדש מיד בצאת הכוכבים.

עוד יש לעיין דהנה כתב המגן אברהם (סי' רע"א סק"א) "כתוב בתקוני שבת שיקדש קודם לילה, כי בתחלת ליל שבת הוא מזל מאדים, ובסוף יום ששי הוא מזל צדק, לכן יקדש בצדק" עכ"ל, וכן נתפשט המנהג בהרבה קהילות שלא לקדש בין שעה שש לשבע [ואכמ"ל איך מחשבים השעות הללו], וכן נהגו רבוה"ק מקאמארנא (מנהגי קאמארנא אות קעה), והנה לפי מה שנתבאר לעיל הנה אסור להתענות בשבת אפילו שעה אחת, ואם כן יש לעיין במי שמטיים תפילתו בליל שבת ולא יספיק לקדש לפני השעה שש האם מותר לו להמתין עד לאחר השעה שבע כמו בכל שבת, או שאסור להתענות בשבת.

דעת רביה"ק מקאמארנא שיש לקדש תיכף בכניסת השבת

והנה לענין עשרה בטבת שחל בשבת כתב רביה"ק מקאמארנא (שוה"ט סי' רמ"ט סק"ד) "דעת מרן הרב בית יוסף שאם קיבל שבת מבעוד יום אפילו תענית צבור אסור לו להשלים [כן משמע בב"י (שם ד"ה ומ"ש רבינו בשם הר"ם) שדעתו כדעת מהר"ם מרוטנבורג], ודעת מרן הרמ"א שבתענית ציבור כגון עשרה בטבת ישלים, ונראה דעת הרב בית יוסף, אעפ"י קבלנו דעת מרן מור"ם. על כן אני נוהג כשחל עשרה בטבת בערב שבת להתפלל מנחה בטלית ותפילין כפסק מרן (ב"י סי' מ"ז ד"ה דתניא) שבכל ד' צומות יניח תפילין במנחה, וגם כיון שצריך לומר עננו וקריאת ויחל זה אינו עולה יפה לכוונת עליית עולמות של ערב שבת במנחה, על כן אני מתפלל במנחה גדולה הרבה קודם הלילה את תפלת תענית מנחה עם ויחל כמו בכל תענית ציבור, ואחר כך אני מצמי לכבוד שבת בטבילה ומרחץ ובשאר דברים, ואחר כך אני מקבל שבת בעוד היום גדול לומר 'הודו' הידוע (תהלים קט), ואחר כך 'לבו נרננה' עד אחר מעריב, הכל בעוד היום, ואני מכוון ומצמצם לומר קידוש קרוב לצאת הכוכבים, שיהיה השתיה בצאת הכוכבים, ומעט פחות אין קפידא כלל וכלל" עיי"ש.

מבואר איפוא בדבריו שבעשרה בטבת שחל להיות בערב שבת יש לקדש בכניסת השבת תיכף בצאת הכוכבים, ומשמע מדבריו שטעם עובא כאמור לעיל שמתחילת הראשונים היתה רק לפי מנהגם להתפלל ערבית בעוד יום, וגם בזה מעיקר הדין קיי"ל שמקדשים תיכף לאחר יציאה מבית הכנסת [שהרי מהרי"ל - מקור דברי הרמ"א - כתב 'לעצמי אני מחמיר להשלים, ככמה רבונות גדולי אשכנזי דמחמירי, ולעלמא אני אומר דעביד כמר עביד'], ואין משלימין עד צאת הכוכבים [ומה שכתב 'אסור לו להשתיה לכאורה הכוונה משום אסור תענית בשבת, וכפי שנתבאר לעיל], אבל למנהגים כיום שמתפללים ערבית בלילה יש לזהר שלא להתענות כלל בשבת, ולכן יש להקדים להתפלל ערבית, כדי לקדש תיכף בצאת הכוכבים.

יישוב מנהג ישראל שלא להקדים תפילת ליל שבת

ולבאר מנהג ישראל נראה בהקדם דהנה מצינו חילוקי דעות בדעת מהר"ם מרוטנבורג עד אימתי צריך להשלים התענית, דעת מהרי"ל דצריך להשלים רק עד יציאה מבית הכנסת, אבל לאחר מכן אפשר לקדש אפילו בעוד היום גדול, וזה לשונו (שו"ת מהרי"ל סי' לג) "מהר"ם כתב דהשלמה היינו אחר תפילת ערבית וקבלת שבת, מפלג המנחה ולמעלה,

אפילו עוד היום גדול, וכן גדולים אחרים" עכ"ל.

אכן בספר תשב"ץ קטן לתלמיד מהר"ם מרוטנבורג כתב שמהר"ם עצמו קידש רק עם שקיעת החמה, וזה לשונו (בתחילת הספר) "מהר"ם רגיל לעולם בליל שבת לאכול עם שקיעת החמה, ואינו ממתין ממש עד הלילה, וגם אינו אוכל מיד כשבאים מבית הכנסת בעוד היום גדול כמו שרגילין לעשות בנישואין כשהולכין לבית הכנסת בעוד היום גדול, אלא אוכל עם שקיעת החמה, ואפילו כשהוא מתענה אוכל עם שקיעת החמה כי אפילו זה קרוי השלמה, כי כן הפירוש מתענה ומשלים עד לאחר בית הכנסת, ובלבד שלא יאכל בעוד היום גדול" עכ"ל הנוגע לענינו.

וליישב הסתירה כתב הבי"ח (סימן רמט ו) דאכן מעיקר הדין מותר לקדש תיכף עם יציאה מבית הכנסת, אלא דהכל לפי מה שהוא אדם צריך לקדש לפי מה שרגיל לאכול בכל שבת, ומאותה שעה ואילך אסור לו להתענות, ולכן היה מהר"ם מקדש בשקיעת החמה כפי שהיה מקדש בכל שבת, "דכיון דהיה רגיל לעולם לאכול עם שקיעת החמה, הילכך גם כשהיה מתענה כיון שלאחר יציאת בית הכנסת קרוי השלמה היה נזהר מהר"ם לאכול עם שקיעת החמה, דכיון דזה הוא השלמת התענית אסור לו להתענות שוב בשבת, אם לא למי שנוהג שלא לאכול בליל שבת עד צאת הכוכבים גם כשאינו מתענה, דאי ממתין כשהוא מתענה גם כן עד צאת הכוכבים" עכ"ל.

מבואר איפוא בדבריו שאין צריך להקדים שעת הסעודה יותר ממה שהאדם רגיל בכל ליל שבת, דאין ניכר שמתעכב בסעודתו מפני התענית, אבל אסור לאחר סעודתו יותר מן הרגילות [כגון משקיעת החמה עד צאת הכוכבים] שהרי ניכר שעושה זאת מפני התענית ואסור להתענות בשבת.

ולפי זה יתבאר הדברים כמין חומר, דהנה כידוע היה דרכו של רביה"ק להקדים תפילתו בערבי שבתו, וכפי שכתב נכדו הרה"ק רבי שם קלינבערג זי"ע הי"ד "דרכו בקודש היה בימי הקיץ להתפלל ערב שבת קודש במוקדם האפשרי, שכמה פעמים באו האורחים של שבת קודש כשהתפלל קבלת שבת, ואפשר שאף היה מקדש תיכף לאחר מכן בכניסת השבת.

[ויש המוסרים בקבלה שלפעמים היה רביה"ק מקאמארנא מקדש מבעוד יום עד שהיתה החמה זורחת לתוך כוס הקידוש, ולא מצאנו לעת עתה שום מקור לשמועה זו. ומענין לענין יש לציין מה שכתב בשוה"ט (סי' רנו ס"א) "יש מקומות שמתפללין הרבה שעות קודם הלילה ואשרי להם ולנשמתם, כי צדיק אחד שהיה מנהיג בני עירו לקבל שבת קודש שקיעת החמה, וכשהיה מקדש קדוש היום היה עדיין חמה על הארץ, וזכה שבכל ערב שבת היה עומד על קברו עמודא דנהורא עד לב השמים, וזכי הראות היו רואין אותו למרחוק" עכ"ל, ויש שכתבו שהכוונה לאביו רביה"ק מהר"ם מקאמארנא זי"ע וכפי שכתב רבינו (מגילת סתרים) "אבי נשמתו עדן, עמוד אש נראה על קברו ערב שבת אחר חצות עד לב השמים". עוד יש לציין למשי"כ בספר דברי יצחק (הוספות מן המחבר אות ו) בשם הרה"ק רבי יצחק מסוואליווא בשם הרה"ק רבי יהודה צבי מראולא "דרכו בקודש של העטרת צבי היה להתפלל תפלת מנחה בערב שבת בעוד היום גדול ולהאריך בתפילתו ב' ג' שעות ויותר" עכ"ל.]

ולפי זה יתכן שמטעם זה היה דעתו שלעצמו הוא צריך לקדש תיכף בכניסת השבת, מכיון שהרבה פעמים היה בלאו הכי מקדש באותה שעה [בעיקר בימות הקיץ], ואם כן ביום התענית היה אסור לו לאחר קידוש היום יותר מרגילותו לקדש לפעמים בכניסת ליל שבת, אבל למנהגינו שבכל השנה מאחרים להתפלל תפילת ערבית בליל שבת [וכן אותם הממתנים כל השנה עד לאחר השעה שבע] יכולים לקדש בשבת זו כמו רגילותם בכל השנה, מפני שהמתנתם אינה לצורך תענית אלא כדרך רגילותם.

אות א

כאשר ידע שה' עמו בתוך הצר יתבטל ממנו הצער

א. ויגש אליו יהודה וגו'. שמעתי ממורי פירוש הפסוק ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני וגו', דאיתא בברכות (ל"ב א) לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל וכו', ובמסכת עבודה זרה (ז' ב) איכא דסבירא ליה איפכא, דלעולם יתפלל ואחר כך יסדר שבחו של מקום. וביאר, דמר אמר דאמר ומר אמר חדא ולא פליגי, דכתב הרמב"ן כי כח הפועל בנפעל, שהכח האלוקי שברא את הבריאה עדיין קיים בתוך הבריאה ומחיה אותה, ובריאת העולם כולו כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה (בראשית רבה כ"א, ה') היינו חגב, כי כל החיות יש להם עור מלמעלה והחגב אין לו עור, ונמצא שאין אצלו דבר נפרד ממנו אלא הכל עצמותו, וכן כלפי הבורא ית' שכח הפועל בנפעל ואין השגחת העולם חוץ לעצמותו אלא הוא ושמו אחד. ובכל מיני צער יש שם ניצוץ הקדוש ממנו יתברך שמו אלא שהוא בתוך כמה לבושים, וזהו ענין שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך (אסתר ב', ט'), שאסתר קיבלה שפע של שבע דרגות רוחניות, והכל חלק ממנה, וכן לגבי המלכות העליונה שיש בה כמה דרגות והכל חלק ממנה. וכאשר יתן לב להבין שגם כאן הוא יתברך שמו אתו עמו, כי התפשטות הבורא ית' הוא בכל אתר ואתר, אז הוסר ונתגלה הלבוש ונתבטל הצער, כי בשעה שידוע שהכל מציאותו יתברך, אין כאן צער:

וזהו שאמר יסדר שבחו, שזהו שבחו ש'מלא כל הארץ כבודו', ו'בכל צרתם לו צר' (ישעיה ס"ג, ט') אז לא צער' כמו שדרשו חז"ל (סוטה ל"א א) 'בכל צרתם לו צר' כתיב וקרינן 'לא' באל"ף.

על דרך זה כתב בספר תולדות יעקב יוסף (פרשת בשלח דף ג"ג ע"ב) וזה לשונו: ידוע מה שאמרו רבותינו ז"ל (סוטה ל"א א) בכל צרתם לו צר כתיב וקרינן לא באל"ף, כי איש חכם ומשכיל, יתן לב להבין, כי צער שיש לאדם הוא צער השכינה, כמו שאמרו בסנהדרין (מ"ו א) קלני מראשי וכו', ואז יתפלל על צער השכינה וממילא יעבור הצער מהאדם (עיי' לעיל פרשת נח בעמוד התפילה אות קנ"ג), וזהו שאמרו שאם יבין האדם כי בכל צרתם לו צער, אז אין צער, וזה לא באל"ף, וזהו שאמר הכתוב (דברים ל"א, י"ז) ואמר הלא על כי אין אלוה בקרבי מצאוני הרעות האלה, כי אם היה נותן לב שזהו צער השכינה, ואז היה ה' בקרבי, אז לא מצאוני הרעות האלה, עד כאן לשונו.

עוד איתא שם, וזה לשונו: שמעתי ממורי כי מי שרוצה לפטור מהצר והמיצר, והוא נוסע אחריו, משל לאשה יולדת שהלכה למקום אחר לפטור מחבלי הלידה, והצער הולך אחריה, ועצה היעוזה שיתפלל לה' יתברך ויפטר מהצער, וזהו שאמר (תהלים קי"ח, ה') 'מן המיצר קראתי יה' ענני במרחב יה', ודברי פי חכם חן.

ובספר שפת אמת (פרשת נצבים תר"מ) כתב וזה לשונו: איתא בשם הבעש"ט כי צריך להיות הקריאה

מתוך המיצר עצמו לא לברוח מן המיצר, עד כאן לשונו. ואחר כך יתפלל בכח המתקן, כי ממילא יתבטל הצרה אחר שידוע לסדר שבחו בענין הנ"ל ובכך הכשיר את הדרך לתפילתו, [בסוד 'תכין לבם תקשיב אזניך' (תהלים י', י"ז) ששמעתי ממורי גם כן עיין במקום אחר מזה], ומצד דרגה זו אזי מיד בתחילה אין אצלו הכרה של רע והתפילה היא רק המשך של הכרה זו. ומר סבירא ליה יתפלל תחילה, והוא על ידי שמאמין שה' יתברך שם הוא גם כן, ואז יוכל לסדר שבחו, ובבחינה זו אין התפילה בקשת צרכים בלבד אלא עצם ההכרה שהכל אלוקות הא גופא היא התפילה, והיינו שבתחילה ניכר אצלו מציאות של רע ועל ידי התפילה נמתקת אצלו הכרה זו. ודבר זה משתנה מיום ליום, כל פעם לפי דרגתו, ודברי פי חכם חן:

וראה בהיכל הברכה (פרשת ויגש דף רנ"ח ע"א) שהעתיק זה וזה לשונו: ומר סבר יתפלל תחילה, כי שמעתי ממורי כי בידעת אדם שה' יתברך מלא כל הארץ כבודו, וכל תנועה ומחשבה, הכל ממנו יתברך, אז בידעה זאת יתפרדו כל פועלי און, ויראה שאין שום מחיצה מבידל בינו יתברך ובין האדם, ובאמת כמה פעמים צריכין להתפלל על זה תחילה שיזכה ה' להאיר עיניו שיקבל הכל באהבה, ושיראה ויאמין ששם אתו עמו ה' יתברך, ואחר כך כשיסדר שבחו ממילא נהפך הכל לטוב, וכאשר שמעתי ממורי שאמר לאדם אחד תקבל כל הבא עליך באהבה ואז יהיה לך עולם הזה ועולם הבא, והשיבו שיתפלל שיתן ה' יתברך כח לקבל הכל באהבה, והשיב אמת אמרת, שצריכין להתפלל על זה, וזהו טעם מאן דאמר יתפלל ואחר כך יסדר שבחו, ובהו יובן ויגש אליו יהודה, הודאה ושבח לו יתברך, ויאמר בי אדוני, כי כל צער הוא בתוך שם זה, וכאשר יגש אליו הודאה ושבח, אז ואל יחר אפך, כי נתבטל הצער, ודברי פי חכם חן, עד כאן לשונו.

ובזה יובן ויגש אליו יהודה', 'יהודה' הוא לשון הודאה, היינו שנותן הודאה ושבח לו יתברך שמו מתוך הכרה שאין רע בעולם כלל, מחמת 'ויאמר בי אדוני', כי כל צער הוא בתוך שם זה של המלכות הנקראת 'אדוני', וכאשר יגש אליו הודאה ושבח כנ"ל נתבטל הצער, ודברי פי חכם חן: (תולדות יעקב יוסף ריש פרשת ויחי)

אות ב

המתקת הכעס

ב. ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני וגו'. ראיתי בשם הריב"ש זלה"ה דיש לדקדק, דהגשה היינו שניגש לדבר קשות, ולפי זה מיותרין תיבת 'בי' ותיבת 'נא' שהם לשון בקשה, גם בתיבות 'ואל יחר אפך' מיותר תיבת 'אל' דאדרבה ראוי לומר 'יחר אפך' ואיני חושש, גם אות כ' של 'כפרעה' מיותר, שהיה ראוי לומר 'כי כמוך פרעה', דהיינו שפרעה הוא איש כמוך שגזר ואינו מקיים.

אבל סוד הדבר הוא, כי כל האותיות היתירים הללו [בי נא אל כ'] הם ראשי תיבות של הפסוק 'במה יזכה

נער את ארחו לשמור כדבריך' (תהלים קי"ט, ט'), שהוא בנימטריא שם ס"ג ב"ן שהוא התיקון לכעס, כי כעס הוא בחינת שבירת הכלים שהיתה בשם ס"ג, ושם מ"ה החדש הוא התיקון, כי מלת 'את' הוא טפלה ונטפלת לפניו ולאחריו, והוא ענין נפלא: (ישמח משה פרשת ויגש)

ובספר רמזי תורה שבשו"ת מאיר נתיבים בפרשת מקץ כתב בזה וזה לשונו: ויגש וגו' קשה מה לשון בי, וגם לשון נא שאינו אלא בקשה, ומה ואל יחר אפך הוי לו לומר יחר, וגם כי כמוך כפרעה כ' הדמיון מיותר, ונראה על פי מה שקבלתי ממורי הבעש"ט שסגולה נפלאה לבטל הכעס לומר הפסוק 'במה יזכה נער את ארחו לשמור כדבריך' (תהלים קי"ט, ט'), היינו לכוון השם הקדוש היוצא מראשי תיבותיו, נמצא לפי זה אף שכל עצמו כוונתו של יהודה לעורר מדנים וכעס עם יוסף, אף על פי כן מצד עצמותו היה רוצה לבטל כעסו, שלא יבוא לכלל כעס באמת, שכל הכועס וכו' (זוהר ח"א כ"ז ב), ובא בכח סגולה הנ"ל להסיר הכעס מלבו, שלא יהיו פיו ולבו שוין בזה, וראה והבט שיהודה בחכמתו הכניס זה השם בתוך דבריו שיעיל לבטל כעסו, שהתיבות והאותיות המיותרים הם בי נא אל כ' והוא כסדר השם הקדוש היוצא מראשי תיבות במה יזכה נער את ארחו לשמור כדברך והבן, עד כאן לשונו.

ובספר נתיב מצותיך (נתיב התורה שביל ב' אות א') האריך בביאור הדבר וזה לשונו: סגולה נפלאה לכעס, אמר מרן הריב"ש טוב, שיאמר פסוק 'במה יזכה נער את ארחו לשמור כדבריך', ויכוון בשם היוצא מראשי תיבותיו בין אאלך שהוא שם יו"ד ה"ה וי"ו ה"ה, יו"ד ה"ה וי"ו ה"ה, להמשיך אור עולם הבינה הממתקת ומזככת את ש"כ הדינים כמנן נער, שהם שתי פעמים צלם, שלא יתחלף ולא יסתלק הצלם אלוהי מרוב כעס וחימה ואף, ויכוון במה יזכה לשם יהוה יו"ד ה"ה וי"ו וכו' ה"י שורש שם ס"ג הממתיק דיני נער גימטריא ש"כ ששורשן חמש פעמים ס"ג כנודע.

אות ג

שיהיה עלייתך טפל נגד מה שתעלה כמה וכמה נשמות העשוקים

ג. אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך וגו'. שמעתי מן אדוני אבי זקני זלה"ה על פסוק 'אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה', כי 'אנכי' הוא כמו 'אני' שהוא השכינה, הוא 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' וכדאיתא בזוה"ק משל אחד יורד לבור צריך לחשוב מראש וליקח לעצמו סולם כדי שיוכל לחזור ולעלות, וזהו 'אנכי' שהוא השכינה, ארד עמך מצרימה, 'אנכי אעלך', היינו על ידי השכינה תוכל לעלות, 'גם עלה', היינו שיהיה עלייתך טפל נגד מה שתעלה כמה וכמה נשמות העשוקים, כי עיקר ירידתו ועלייתו הצדיקים אינם בעבור עצמם אלא בעבור הדור כדי להחיות עם רב ולהעלות כמה וכמה ניצוצות ונשמות עשוקות: (דגל מחנה אפרים פרשת מקץ ד"ה או יאמר והנה)

רביה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע

(פרק ד)

ותהי ראשית ממלכתו

רבינו התחיל לנהוג באדמו"רות ולנהל עדה חסידית בזמן שרבותיו ה'חזוזה' מלובלין ורבי משה לייב מסאסוב היו עוד בחיים.

עודנו יוצק מים על ידי רבותיו הגדולים וכבר נהג את נשיאותו ברמה. המוני חסידים נהרו אליו לזידיטשוב. בחיי רבו 'החזוזה' בחג השבועות שנת תקע"א כבר ישבו ליד שולחנו כחמש מאות חסידים. הוא התחיל לסלול את דרכו החדשה בחסידות, שהיא מזיגה של קבלת האר"י וחסידות לפי שיטת הבעש"ט. מתוך כך נעשה לאלתר אחד מגדולי המשפיעים והקים תלמידים רבים מהלכים בעקבותיו.

לאחר פטירת רבותיו הגדולים עלה הוא למעלת הארי שבחבורה, עמוד ההוראה וצנור השפע הגדול.

כל רז לא אניס ליה

על הדרכים בהן השיג את מדריגותיו הגבוהות בחכמת הרז התהלך בקרב קהל חסידיו ותלמידיו הסיפור כדלקמן:

פעם אחת ישב בלילה ועסק, כדרכו, בתורה לאור הנר. כלה אור הנר, הלך לחדר המבשלים לחפש שם נר אחד להדלקה. לפתע ניצנץ מן הארון שבחדר המבשלים אור יקר, ניגש לשם וראה אכן טובה נוצצת מאירה. למחרת הלך אל צורף העיר ונמצא שזו היא אבן יקרה ששוויה ממון רב.

הבין רבנו, שמן השמים מעמידים אותו בנסיון. שאל שאלת חלום ונאמר לו מן השמים, שהברירה בידו להניח ברשותו את האבן היקרה ועל ידיה יגיע לעושר, או לקבל מוח כמוהו של האר"י ז"ל ולהיות עני ואביון כל ימיו. מיד בחר במוח כמוהו של האר"י ז"ל.

אף על פי שרבינו היה חריף גדול ובעל תפיסה מהירה וזכרונו כבור סיד שאינו מאבד טיפה, חרף כל זאת לא סמך על כשרונותיו והיה גם שקדן בתורה ופיו לא פסק מגירסא. הרבה עמל בנגלה. ובמיוחד התייגע והתעמק בתורת הרז, נתן נפשו עליה, עד שנשקפה סכנה לחייו מרוב התאמצות.

תבר גזיזא דברדא

סיפורים רבים נמסרו מדור לדור אודות מסירות נפשו בעת שלמד תורת הנסתר. מספר עליו תלמידו ממלא מקומו הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זכר צדיק לברכה:

"רבינו רבי צבי הירש היה נוהג ללכת כל לילה אל הנהר לטבול בו, ובעת שישב בתוך הנהר, אחר שטבל עצמו, היה לוקח בידו האחת את הנר ובידו השנייה אח הספר "תיקוני זוהר" וישב בתוך המים ולמד בספר עד שנסתפג. ובך היה נוהג אפילו בימי החורף הקרים, כשהנהר היה מוקפא, היה בוקע את חלקת הקרח ועושה חור בתוך הקרח, נכנס וטובל במים הקפואים, ואחר יושב ולומד מתוך הספר".

גם הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב סיפר ששמע מפי אביו הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ, חברו של רבינו וידיד נפשו, סיפור זה: פעם אחת הגיעה ידיעה לרבינו ר' נפתלי, שחברו רביה"ק מהרצ"ה חלה במחלה קשה. תיכף כשנודע לו הדבר נסע לזידיטשוב לבקר אצלו ולהתפלל עליו לרפואה שלמה. הלילה היה קר, שלג בדרכים, וכשבא רבי נפתלי לזידיטשוב לא מצא את רבינו בחדרו. שאל את השמש למקומו של רבינו.

כששמע השמש, שרבינו איננו בחדרו, נבהל ויצא החוצה לחפש שם את רבינו, וכשלא מצאו חזר הביתה בבכי מר, מאחר והרופא שהובא אל רבינו אסר עליו בחומרת הדין את הירידה מן המיטה, שיש בה משום סכנה לחייו ממש. לקול הבכי והרעש נתעוררו בני הבית, ואף הם נעו בבכי מר.

בתמהונם הרב קראו תגר על השמש, שנצטווה לישב ער כל הלילה ליד מיטת רבינו והוא עשה מלאכתו רמיה ושקע בתרדמה. ואילו השמש טען, שמאת הרבי היה הדבר להפיל עליו תרדמה, כדי שיוכל לרדת מעל המיטה וללכת מהבית לרגל איזה ענין מיוחד. ואיזה ענין מיוחד יש לרבינו בלילה - הפטיר השמש - הלא היא הטבילה בנהר, כמנהגו, אבל מה לעשות? - הוסיף השמש בבכי מר - לרוץ אל הנהר? כלום ישמע הרבי בקולי לעזוב את הטבילה?

כיוון ששמע הרה"ק מראפשיץ כך אמר: אני אלך עמכם, כי אורח אני, אולי אוכל לשדל את רבינו לחזור תיכף ומיד משום פיקוח נפש. מיד יצאו כל בני הבית

והרה"ק מראפשיץ בראשם והלכו אל הנהר ומצאו את רבינו עומד בתוך הפירצה שבקרח ולאור נר דלוק בידו הוא קורא בספר התהלים ובספר "תיקוני זוהר" בהתלהבות עצומה. עמדו בני הבית מרחוק מתוך אימה ופחד. רק הרה"ק מראפשיץ העיז לגשת אליו.

כשראה אותו רבינו שאלו בתמיהה מה הביאו לכאן בחשכת הלילה. סח לו הרה"ק מראפשיץ, שהגיעה אליו השמועה בדבר מחלתו ובא אצלו לקיים ביקור חולים ולתמהונו לא מצאו בחדרו. פליאה בעיניו שעזב את חדרו בעצם הלילה על אף אזהרתו של הרופא, שהירידה מן המיטה אסורה עליו משום סכנת נפשות.

ענה ואמר לו רבינו: "כבוד הרב מראפשיץ, רעי כלבבי, מצטער אני מאד על שטרח ובא לכאן כדי לחלצני מצרה חס ושלוש. ופליאה בעיני שפה קדוש ככבודו סח דברים כאלה, שיש חלילה משום סכנת נפשות מן הטבילה. אין לי שום מיחוש ולא חשש של סכנה. אדרבה, יושיט כבוד הרב מראפשיץ את ידו לתוך המים במקום שאני עומד בו ויראה שהמים חמים לחלוטין. הושיט הרה"ק מראפשיץ את ידו אל המים, בדק ומצא שהמים חמים לגמרי.

אולם רבינו פתח שוב ואמר: "כבוד הרב מראפשיץ, רעי כנפשי, אף על פי שלא גמרנו עדיין את שיעורנו בתוך הנהר, הרינו מבטלים את דעתנו מפני דעת כבודו, שכן נוהגים אנו תמיד לבלי עבור על דעת ידידינו היקרים, לכבוד אורחנו היקר נצא מכאן כדי לקבל פניו כי גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, ויאה לכבודו שנקבלו בביתנו, מיד יצא רבינו מן הנהר, נסתפג ולבש את בגדיו והלך עם אורחו ועם כל מקורביו לביתו.

וכך אומר הרה"צ המקובל ר' ישעיה אשר זעליג מרגליות בהקדמתו לספר "צבי לצדיק":

"זה הספר "תיקוני זוהר", שרבינו הק' למד בו בתוך הנהר במסירות נפש הוא הגיע ובא לידי ועודנו ניכר בו ונראה עליו שהיו בו סימני דמיא שהיה נספג לתוך העלים, לחות כפור וקרח הנהר הגם שנתייבשו לאחר כך, אבל נראים עוד רשמי כתמים דמיא שהיה מקודם. וזאת הנני מראה לכל באי ביתי לראות ספר "תיקוני זוהר" של רבינו הקדוש מזידיטשוב, ואשר ממש בניסא הוא שעוד הדפים קיימים ואין זה אלא בזכותו של אותו צדיק".

"בכל עת שיעבור על מחשבת אדם ענין בסתירת אמונה, באותו רגע דנין אותו דיני נפשות, או לו או לאחד מבניו, ולכן יתחזק עצמו מאוד לבטל מחשבות רעות אלו".

(אוצר החיים כמדבר דף ק ע"א)

ניצוצי אש

מאוצר תורתם של רבותינו הקדושים